

МИЛАНА БОШКОВИЋ

Тери Иглтон

КУЛТУРА ЈЕ ВАЖНА

Наклада Јесенски и Турк, Загреб, 2002.

Чини се да је идеја културе данас заиста постала важна. Након *Сукоба цивилизација* Семјуела П. Хантингтона, те *Судара култура* Френсиса Фукујаме, проблем културе поново је актуелизован Тери Иглтоновом *Идејом културе*. Аутор критички преиспитује разлоге који су довели до тога да је култура данас задобила изузетан значај, задржавајући при томе један озбиљни методолошки отклон од преуских и прешироких појмовних одређења културе, као и од политичких пракси уобличених културном борбом политике идентитета. При томе је посебно изражена његова критика постмодерне, која заправо индустријализацијом културе и покреће преиспитивање појма културе, као и постмодерног *културализма*. Иглтон се залаже се за схватање међузависности односа Природе и Културе, при чему покушава да расветли концепт људске природе са ненатуралистичког становништва. Слично Хантингтону, Иглтон уочава да, иако култура није постала доминантна политичка снага, она данас задобија све већу улогу у обликовању геополитичке ситуације.

Култура и њој често супротстављен појам – *природа* – налазе се међу најсложенијим појмовима у сваком језику. Полазећи од историје самог појма, Иглтон наводи како је култура изворно значила пољопривреду или одржавање раста, као материјални

процес, да би постепено прерасла у апстракцију, бављење духом. На тај начин, сама реч семантички прати историјски помак човечанства од руралног ка урбаном постојању.

Оштро критикујући постмодерну деконструкцију супротности између културе и природе, он уочава да је сам појам *култура* већ таква деконструкција – јер природа производи културу која мења природу. Ради се, дакле, о сталној дијалектичкој размени, игри између природе и културе. Култура мења природу, али је природа пројекат, материјал за ту игру. Идеја културе, дакле, обухвата и правила и идеју слободе – она је двоструко одбијање: органског детерминизма, с једне стране, и независности духа, са друге. Реч култура повезује развој и рачунање, слободу и нужност, она означава и поделу у нама, између оног дела који нас обавезује и профињује, и свега сировог у нама које представља грађу за такво *себе* – *култивирање*.

Према Рејмонду Вилијамсу, како наводи Иглтон, могућа су три модерна значења речи култура од којих су прва два култура као *култивираност*, те култура ка синоним за *цивилизацију*. На значењу културе као цивилизације обликује се спор између традиције и модерности, од немачке филозофије па надаље, чиме се све више почиње уобличавати модерно значење културе као свеукупног начина живота, супротстављено схватању културе као цивилизације, западне цивилизације, одређење које је имало колонијалистичку конотацију. Култура се колеба између чињенице и вредности – преклапање дескриптивног и нормативног задржано из *цивилизације* и универзалистичког значења *културе* у наше време обликује треће значење културе у *постмодерном релативизму*, политичкој пракси културе идентитета, чија је претензија да буде плуралистички, али се тиме само значење појма претвара у своју супротност – ексклузивизам.

Као идеја, култура постаје значајна на четири начина у тренуцима историјских криза: кад постаје једина видљива алтернатива срозаног друштва; када се чини да без дубинских друштвених промена култура у значењу уметности и лепог живота неће уопште бити могућа; кад култура нуди нека средства помоћу којих неке скупине или човечанство теже свом политичком осамостаљењу; када је империјалистичка снага присиљена да се прила-

годи начину живота оних које је потчинио. Дакле, култура постаје духовна превласт кад постаје снага са којом се мора политички рачунати. Међутим, култура у класичном смислу значила је саму антитезу политике. Политизација културе лишава је њеног идентитета и на тај начин је поништава.

Култура и криза иду скупа. Данас је дошло до значајне промене у схватању појма, сукоба између Културе и културе. Култура је била начин на који су субјективне партикуларности могле да се уклопе у свеобухватнији медиј. Као облик универзалне субјективности, она је означавала вредности заједничке целом човечанству. Раскорак између Културе и културе постао је глобални сукоб. Од '60-их година култура почиње да значи посве супротно у односу на класично значење – потврду посебног идентитета – националног, сексуалног, етничког, регионалног... Тиме је култура постала део политичког сукобљавања. Политички сукоб узима три облика радикалне политике на глобалном плану: револуционарни национализам, феминизам и етнички сукоб. Оно што је култура изгубила на узвишености, добила је на примењивости – постала је владавина друштвене субјективности. Кључну улогу у томе је одиграо постмодернизам, који Иглтон оштро критикује.

Културни ратови данас се одвијају између популиста и елиита, између заговорника канона и поклоника разлике. Сама Култура је симбол, који узима мноштво локалних утеловљења, као веза између специфичне цивилизације и универзалног човечанства. Са друге стране, култура узима облике специфичних посебности – рода, етничитета, националности, друштвеног порекла, сексуалних склоности...

Наши културни ратови одвијају се на три начина: између културе као цивилизованости, између културе као идентитета, те комерцијалне или постмодерне културе. У постмодерном свету, култура и друштвени живот поново су тесно повезани, али у облику естетике удобности, спекуларизације политике, потрошачког стила живљења, централности слике, и уопште у коначној интеграцији културе у производњи удобности. Плуралистичком критиком се морају искључити непријатељи – стога постмодерна критика данас значи критику преовлађујућег или већинског начина живота од стране оног периферног (у томе је његов ексклузи-

визам). На глобалној лествици културни сукоб се манифестује као сукоб Запада и осталих, сукоб естетике и антропологије (културе као начина живота), односно сукоба културе као удобности и културе као идентитета. Ако се томе придода чињеница да Запад изнутра нарушава савез постмодерног скептицизма и милитантног партикуларизма, не изгледа да он има добре шансе да добије културне ратове. Ни елитистичка култура ни постмодерна нису политичке снаге са којима се може рачунати првенствено у односу на ислам, чија је култура историјски укоренења и неизбежно политичка.

Иглтон закључује да је култура, иако је задобила нову политичку важност, истовремено постала и нескромна и осорна. Осећај смисла и блискости који нам даје може да прерасте у морбидност и опседнутост, уколико се оно не постави у просвећени политички контекст, који би нам на основу апстрактнијих, али солидарнијих принципа Културе, заједничких целом човечанству, помогао изграђивање нових повезаности: *Време је, признајући јој значење, да је вратимо на њено место* (Иглтон).